

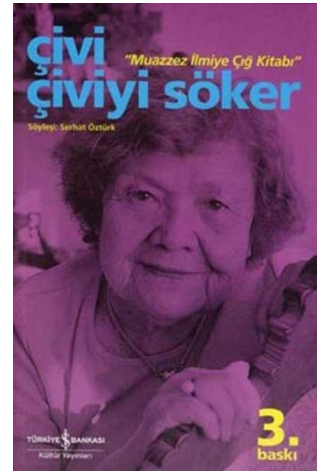
Konuşan Taşın Tercümanı

Muazzez İlmiye Çığ Kitabı / Çivi Çiviye Söker Serhat Öztürk, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. 188 s.

ISBN 9754583188

Muhlise Arzu Peçenek¹

Serhat Öztürk, kalemiyle bazen insanları bazen de mekânları tanıtmayı seven bir gazeteci. Biyografi-söyleşi türünde Fehamettin Akingüç ve Muazzez İlmiye Çığ gibi bilim insanlarını tanıtırken, Halep, Tiflis, Selanik gibi dünya coğrafyasına etkisi olmuş şehrengiz türündeki yazılarıyla da okuyucusuna tarihsel bir perspektif sunmakta. Öztürk, dört ay süren söyleşi sürecinde, İlmiye Hanımın ilerleyen yaşının, paylaşımlarında etkisinin olabileceğini belirterek kitabına başlıyor. Çünkü kısa cümlelerinin yanında anlatımlarındaki konu bütünlüğünün eksikliği, bu bilginin paylaşılmasını gerekli kılıyor.

Yazar, Muazzez Hanım'ın yaşam öyküsüne geçmeden önce, babasının hayatına dair bilgileri sorarak başlıyor. Bu yöntem, okuyucuya, babası olan Zekeriya İtil'in kızı İlmiye Hanım'ın hayatındaki etkisini sunabilmek adına doğru bir tercih. Gerek babasının hayatı gerek kendi yaşam öyküsü Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası ile kesişiyor. Bu durum, Çığ'ın söyleşirken "*çok zorluk çektik*" ifadesini sıklıkla kullanmasını açıklar nitelikte.

Ata Yurdundan Ana Yurduna

Çığ'ın babası Kırım'dan Merzifon'a, annesi ise Kırım'dan Bursa'ya göç etmek zorunda kalmış olan Tatar soyundan. Babasının büyük dedelerinin Hristiyan olduğunu, Müslüman olduktan sonra kiliseye sevgilerinin devam ettiğini "*Müslüman olsam da gönlüm sendedir*"

¹ Bağcılar ilçe vaizi; Bahçelievler Devlet Hastanesi Manevi Destek Uzmanı

a.muhtisepecenek@hotmail.com

(Bu yazı Young Academia ve İdeal Bilge Gençlik Spor ve İzicilik Kulübü Derneği iş birliğinde Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer yönetiminde "Medeniyet Okumaları Yazarlık Atölyesi" kapsamında üretilmiştir.)

ifadesiyle bize nakletmekte. Ancak babasından bahsederken "babam böyle değildi" diyerek babasının dinine olan sadakatini de vurgulamakta

Bir Cumartesi Gecesi

Muazzez Hanım'ın doğumu 1914 yılında, gün olarak belirsiz olsa da, annesinin verdiği bilgiler doğrultusunda kendisi, 20 Haziran olarak tespit edip belirliyor. Çığ, dünyanın savrulduğu savaş iklimlerinde, yaşadığı ve üç kıtaya hâkim bir devletin yıkılışının ayak sesleriyle Bursa'da dünyaya gelir. Bir Miraç Kandil'i ve günlerden cumartesi...

Annesinin Yol Arkadaşlığı

Annesi (Hamide İtil) evin her ferdine maddi manevi destekçi bir hanımefendi. Öğrenme azmi çocukları için bir ilham kaynağı oluyor. İlmiye Hanım, annesinden bahsederken eski yazıyı bilmesinin yanında yeni yazıyı da öğrenmesini hayranlıkla anlatır. Yeni yazıyla yazdığı çokça mektup olduğunu ve bunları özenle sakladığını saygı duyarak belirtir.

Babasının Hayali

Babası (Zekeriya İtil), doğan kızının ismini "İlmiye" koyacak kadar bilgiye değer veren, kızı olursa Fransız okuluna gönderip keman dersi aldirmek gibi hedeflere sahip, ev ortamını okumalarla sürekli bilgi deryasına çeviren bir öğretmen. Muazzez hanım, babası hakkındaki "babam çok aydın biriydi ve bu onun genlerine kadar işlemiş" ifadeleriyle hayranlığını vurgulamakta.

Babasının İzinde

İlmiye Hanım'ın göçle başlayıp göçle devam eden hayatı yeni bir göçe tanıklık ediyor. Çorum'da başlayan ilköğretim hayatı, Bursa'da, babasının arzusu olan Fransızca ve keman dersinin verildiği özel okulda tamamlanıyor. Sonrasında Kız muallim okulunu bitirerek babası gibi öğretmen oluyor ve İlk tayin yeri Eskişehir'e çıkıyor. Kendisinden sonra dünyaya gelen Talat isimdeki erkek kardeşinin hayali ve hedefi her ne kadar tıp okumak ise de öğretmenin yönlendirmesiyle subay oluyor. Turan isimli diğer kardeşi ise uçak mühendisi olmak isterken Tıbbiye'ye sınavsız kaydoluyor. Bu noktada Çığ'ın hayatında, babasının etkisi diğer kardeşleriyle karşılaştırıldığında, yönlendirme bakımından belirgin olarak göze çarpmakta.

Cumhuriyet Tarihiyle Şekillenen bir Yaşam

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte harf devriminden kılık kıyafet devrimine, tevhid-i tedrisat'tan üniversite reformuna kadar birçok konuda değişiklikler gerçekleşiyor.

“Yıl 1925. Atatürk Almanya'dan profesör getirtiyor. İş esasına göre nasıl ders verilecek diye kurslar düzenletiyor. Balık ağı örme, hayvan doldurma, alçı işleri, kalıp çıkarma, tahta oyma gibi dersler...” Babasının bu kurslara katılarak yatkın olduğu el işi becerilerine yenilerini eklediğini nakleden Çığ, “Babam çok güzel örgü örerdii. Ben dikiş makinası kullanıyordum. Kardeşimin biriyle evi temizlerdim. Turan muşambaları siler, Talat kahvaltı hazırlardı. Salataları yapmak da Talat'ın işiydi.” ifadeleriyle de ev işlerinde kız erkek ayrımı yapılmadığını vurguluyor.

1940 yılında aynı okuldan mezun olduktan sonra, Sanat Tarihi, minyatür ve tezhip konularında uzman, Topkapı Sarayı Maarif Arşivi şefliğiyle başlayıp, Topkapı müzesi müdürü olarak emekli olan Kemal Çığ ile evlenir.

Bilim Yolunda İlerlerken

7 Nisan 1933'te Almanya'nın İrkçı siyaseti sonrası görevlerinden alınan bilim insanlarına Türkiye, iki yılda Türkçeyi öğrenmeleri şartıyla üniversitelerde görev veriyor. O dönemde İstanbul'da Darülfünun, ihtiyaçları karşılayamadığı gerekçesiyle kapatılıp, yerine İstanbul Üniversitesi kuruluyor. 240 öğretim üyesi olan Darülfünun'dan 157 öğretim üyesi görevden alınıyor ve 1935'teki üniversite reformu çerçevesinde boşalan kadrolara Türkiye'ye sığınan bu Alman akademisyenler atanıyor.

Çığ, 1935'te Ankara Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Sümeroloji bölümüne kaydoluyor. 1940 yılı mezuniyet sonrasında İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne tayin ediliyor. Sümer, Akad ve Hitit dillerinde, çivi yazılı belgeler arşivini oluşturuyor ve katalog haline getiriyor. Philadelphia Üniversitesi Müzesi Tabletler Bölümü Başkanı, binlerce tableti çözümleyip yorumlayan, Sümer edebiyatı ve mitolojisinde önemli çalışmalar yapan, kısaca Sümer kültürü ve uygarlığının dünyaya tanıtılmasını da sağlayan Prof. Kramer ile çalışmalar yapıyor. O dönemleri Muazzez Hanım şöyle anlatıyor: “Üniversite'de hiç sıkıntı çekmedik. Kaytarmaya da hiç zamanımız olmadı. Zaten o yıllarda öyle bir çalışma temposu vardı ki aklınız durur. Herkes arı gibi çalışıyordu. Fuat Köprülü o zaman, "25 senelik öğretmenlik hayatımda böyle çalışkan talebeler görmedim." demiş. Hakikaten herkes birbiriyle yarış halindeydi. Mezun olduktan sonra müzede çalışırken bir profesör gelmişti. Tabletten bir şey okumak lazımdı,

bizden rica etti. Biz hızlıca okumaya başlayınca çok şaşırđı. "Nasıl oluyor da böyle kitap okur gibi hızlıca okuyordunuz?" dedi. Hititçeyi çok iyi öğrenmiştik. Akad'ca üzerinde durduk. Sümerceye müzedeki çalışmalarımız bizi yönlendirdi."

Ağaç Süsleme Kimin Mirası?

Müzedede çalıştığı yıllarda okuduğı tabletler Çığ'a bilgi ve kültür birikimi kazandırıyor. Mesela "Ağaç süsleme" geleneğinin... Eski Türk geleneğinden neş'et ettiğini savunuyor. Oluşum ve gelişim hikâyesini şöyle anlatıyor. "Türkmenistan diyarında "akçam" denilen, göğ'e kadar uzanıp ucunda Göktanrısı olan bu ağacın dibine hediyeler sunulup dallarına da gelecek senenin adakları ve isteklerini belirtmek için çaputlar bağlanıyor. Ayrıca 22 Aralık'ta gündüz geceye galip geldiğinden bayram havasında kutlanıyor." O'na göre ağaç süsleme geleneği, Miladi 325'te İznik Konsülü ile pagan kültürü olarak kabul edilirken, "İsa bizim için güneş gibidir ve İsa'nın doğumu olarak kabul edelim" teklifiyle Hıristiyan dünyasına giriyor. Ağaca çaput bağlama geleneğini Kırım Yalta gezisinde gördüğü, aldatan eşlerin pişmanlık ve tövbe işareti olarak ağaçlara bez bağlamasından Anadolu'ya intikal ettiğini iddia ediyor.

Sümerler Nereden Geldi

Bilim insanları uygarlığın Yunan medeniyetinden geldiğine inanır. Bu inanç, ellerinde var olan bilgilere dayanarak bilimsel verilere dayanır. Ancak Sümer dilinin ses bakımından Türkçe' ye ve Orta Asya dillerine özellikle Ural Altay Türklerinin yazılarına çok benzediği tespitini paylaşıyor Muazzez Hanım. Türkmenistan Aşkabad'da bulunan bir taşta Sümerce işaretlerin bulunduğunu ifade ediyor. Buna ek olarak "Kienger" kelimesinin bir Türk boyunun ismi olup, Orhun Abideleri'nde geçiyor olması Çığ'ın Sümerlerin Orta Asya'dan geldiği iddiasını kanıtlar durumda. Yine Muazzez Hanım, Sümerlerin ve Orta Asya Türklerinin kubbeli anıt geleneğinin ortak olduğunu, Sümerlerin Türk oluşuna ayrıca delil olarak sunuyor.

Dinlerin Kökeni Hakkında

Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de, Dünya'nın yaratılmasında ilk olarak suyun olduğu ve insanın topraktan yaratıldığı, tüm semavi dinlerdeki başörtüsünün Sümer tapınak rahiplerinden geldiği fikrinin Sümerlerden geldiği iddiasını savunuyor. Bu örneklerden hareketle Muazzez Hanım, kültürlerin birbirlerinden etkilenip geçişkenlik gösterdiğini delillendirmeye çalışıyor.

75 Yaşından Sonra Yazarlık

Ve daha nice nice ilginç bilgi birikimleri... Muazzez Hanım bu birikimini 75 yaşından sonra yazmaya başlayarak kalıcı hale getiriyor. Muazzez Hanım'ın "Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni" ile "İbrahim Peygamber- Sümer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre" isimli kitapları yazdığı 13 kitaptan sadece ikisi. İlmiye Hanım Osmanlıca, Arapça Sümerce, İbranice, İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi dillere hâkim. Yaşadığı zaman ve çalıştığı çevre, bu dilleri öğrenmeyi hem kolaylaştırıcı hem mecbur kılıcı bir unsur oluyor.

Öğretmen Okulunda Başlayıp Bir Ömre Yayılan Dostluk

Öğretmen okulunda yemekhane nöbetçiliği ile başlayıp öğretmen olduktan sonra da devam eden uzun bir dostluk süreci... Dostu Hatice Hanım'ın babası Birinci Dünya Savaşı'nda şehit oluyor, arkasından annesini kaybediyor. Halasını annesi olarak benimsiyor. Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne öğrenci kaydını da beraber yaptırıyorlar. İstedikleri Fransızca sınıfı dolunca yeni açılan bir bölüm olan Sümeroloji, Hititoloji ve Arkeoloji bölümlerine kayıt yaptırıyorlar. 1935 yılında dünya tarihine katkı sağlayacak olan bu bölüme başlamış oluyorlar. Şaşkınlıkları, barınacak mesken arayışları, yokluk ve zorlukları, aldıkları ders notlarına ve yemeklerine varıncaya kadar her şeylerinin ortak olduğu uzun yıllara yayılan bir dostluk... Eşinin vefatından bir sene sonra 1984'de Hatice Hanım vefat ediyor. 50 yılı aşkın bir dostluk...

Bilmeden, Bilmeye Adanan Bir Ömür

"Kaydolalım da ne olursa olsun, diye düşünüyoruz. Hatice'yle dışarı çıktık, birbirimize bakıyoruz. Ne Hititoloji'nin, ne de Sümeroloji'nin ne olduğunu biliyoruz. Arkeolojiyi bile duymamışız o güne kadar..." İlmiye Hanım 104 yaşında ve hala Sümerlerle ilgili çalışmalar yapmaya devam ediyor.